

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԱԳՐՔԻ

ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սույնով ներկայացնում ենք առաջարկություններ ՀՀ արդարադատության նախարարության հեղինակած և 24.10.2017թ. հանրային քննարկման դրված ՀՀ քրեական օրենսգրքի նախագծի վերաբերյալ:

1) Հոդված 156. Սպանությունը

Սույն թվականի հունիսի 9-ին ԱԺ կողմից ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-102-Ն օրենքով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածում որպես սպանությունը ծանրացնող հանգամանք սահմանվեց կոռուպցիոն բնույթի դեպքի կամ շահերի բախման կամ էթիկայի կանոնների կամ անհամատեղելիության պահանջների կամ այլ սահմանափակումների կամ հայտարարագրման հետ կապված խախտման կամ հանրային շահերին ուղղված այլ վնասի կամ դրանց սպառնալիքի վերաբերյալ հաղորդում տվող անձի սպանությունը: Հասկանալի չէ, թե ինչու է այդ դրույթը նախագծի 156-րդ հոդվածով սահմանված սպանության հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքներից դուրս մնացել:

Առաջարկություն - 156-րդ հոդվածով սահմանված սպանության հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքների մեջ լրացնել գործող օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1.1-րդ կետով նախատեսված ծանրացնող հանգամանքը:

2) Հոդված 217. Աշխատավարձ, կենսաթոշակ, կրթաթոշակ, նպաստ չվճարելը

Նախագծի 217-րդ հոդվածով սահմանված է պատասխանատվությունն աշխատավարձ, կենսաթոշակ, կրթաթոշակ կամ նպաստ վճարելու պարտականություն ունեցող անձի կողմից դրանք ամբողջությամբ կամ մասամբ վճարելուց երեք ամսից ավելի խուսափելու դեպքում: Այս դրույթով հետապնդվող նպատակը համատեղելի չէ Նախագծի 57-րդ հոդվածով սահմանված պատժի նպատակների հետ, ըստ որի պատժի նպատակներն են վերականգնել սոցիալական արդարությունը, վերասոցիալականացնել պատժի ենթարկված անձին և կանխել հանցագործությունները: Այս հանցանքի համար որպես պատիժ սահմանված է տուգանք 20.000 դրամ կամ հանրային աշխատանքներ կամ որոշակի պաշտոն զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկում կամ ազատազրկում՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով: Այս պատժատեսակներից որևէ մեկը նշանակելու դեպքում անգամ սոցիալական արդարությունը չի վերականգնվի, քանի որ տուժող կողմի համար էականը իր չստացած սեփականության (աշխատավարձ, կենսաթոշակ, կրթաթոշակ կամ նպաստ)

փաստացի ձեռք բերումն է, իսկ պատիժը կամ դրա տեսակը վերջինիս համար եական չէ, այն կարող է նաև քրեական չլինել: Նկատենք, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ գործող օրենսգրքով (հոդված 165.8) և օրենսգրքի նոր նախագծով (հոդված 167) արդեն իսկ սահմանված է վարչական պատասխանատվություն գործատուների կողմից աշխատավարձ և դրան հավասարեցված վճարումները չկատարելու համար: Քրեական օրենսգրքի նախագծի 217-րդ հոդվածի սուբյեկտ կարող է լինել նաև գործատուն, ինչը նշանակում է կրկնակի՝ վարչական և քրեական պատասխանատվություն նույն արարքի համար, որն անթույլատրելի է: Բացի այդ, քննարկվող նախագծի 239-րդ հոդվածով սահմանված է պատասխանատվություն վստահված գույքը հափշտակելու համար, հետևաբար, եթե ավելի քան երեք ամիս կրթաթոշակ, կենսաթոշակ կամ նպաստ չի վճարվել, իսկ վերջիններս վճարվում են պաշտոնատար անձանց կողմից, ապա արարքը պետք է որակվի նախագծի 239-րդ հոդվածով: Ընդ որում, եթե այն կատարվել է իշխանական կամ ծառայողական լիազորությունները կամ դրանցով պայմանավորված ազդեցությունն օգտագործելով, ապա արարքն իր բնույթով կոռուպցիոն հանցագործություն է:

Առաջարկություն – Նախագծի 217-րդ հոդվածը հանել:

3) Հոդված 413. Պաշտոնատար անձի գույքի և եկամուտների վերաբերյալ կեղծ տվյալ ներկայացնելը կամ հայտարարագիր չներկայացնելը

Ներկայիս քրեական օրենսգրքի 314.2-րդ հոդվածի իմաստով քրեորեն պատժելի արարք է *հայտարարագրերը Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց Էթիկայի հանձնաժողով դիտավորությամբ չներկայացնելը*: Այդ հոդվածով սահմանված հանցագործությունը վերաբերում է հայտարարատու պաշտոնատար անձի, ինչպես նաև նրա ընտանիքի կազմի մեջ մտնող անձի կողմից «Հանրային ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված հայտարարագրերը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի 169.26-րդ հոդվածի 2-րդ կամ 4-րդ մասով սահմանված վարչական տույժի կիրառումից հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, դիտավորությամբ չներկայացնելուն: Հոդվածի ներկայիս խմբագրությունից բխում է, որ «Հանրային ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված հայտարարագրերը, որոնց մեջ մտնում են օրենքով սահմանված գույքի, եկամուտների, *շահերի* և փոխկապակցված անձանց մասին հայտարարագրեր դիտավորությամբ չներկայացնելը քրեորեն պատժվում է: Մինչդեռ նախագծի 413-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվություն է սահմանվում միայն պաշտոնատար անձի գույքի, եկամուտների, ինչպես նաև փոխկապակցված անձի վերաբերյալ կեղծ տվյալ ներկայացնելու կամ հայտարարագիր չներկայացնելու համար՝ դուրս թողնելով *շահերի* հայտարարագիր չներկայացնելու դեպքը:

Առաջարկություն - Նախագծի 413-րդ հոդվածի վերնագրում և տեքստում «գույքի և եկամուտների» բառերը փոխել «հայտարարագրում» բառով՝ այն համապատասխանեցնելով «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ գլխով սահմանված կարգավորումներին:

4) Հոդված 413. Պաշտոնատար անձի գույքի և եկամուտների վերաբերյալ կեղծ տվյալ ներկայացնելը կամ հայտարարագիր չներկայացնելը

Հոդված 458. Կոռուպցիոն բնույթի դեպքի կամ շահերի բախման կամ էթիկայի կանոնների կամ անհամատեղելիության պահանջների կամ այլ սահմանափակումների կամ հայտարարագրման հետ կապված խախտման կամ հանրային շահերին ուղղված այլ վնասի կամ դրանց սպառնալիքի վերաբերյալ հաղորդում տվող անձի տվյալների ապօրինի հրապարակումը

Սույն թվականի հունիսի 9-ին ԱԺ կողմից ընդունված «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքի կից փաթեթով ընդունվել է նաև «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-102-Ն օրենքը, որով սահմանվել են կոռուպցիոն բնույթի որոշակի հանցագործություններ՝ համապատասխան սանկցիաներով: Սակայն ներկայացված նախագիծը փոփոխությունների է ենթարկում այդ սանկցիաների մեջ տուգանքներին վերաբերող մասը: Մասնավորապես՝ ներկայումս քրեական օրենսգրքի 341.2-րդ հոդվածով սահմանված հանցագործության համար (*կոռուպցիոն բնույթի դեպքի կամ շահերի բախման կամ էթիկայի կանոնների կամ անհամատեղելիության պահանջների կամ այլ սահմանափակումների կամ հայտարարագրման հետ կապված խախտման կամ հանրային շահերին ուղղված այլ վնասի կամ դրանց սպառնալիքի վերաբերյալ հաղորդում տվող անձի տվյալների ապօրինի հրապարակումը*) նախատեսված է տուգանք նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից երեքհարյուրապատիկի չափով, մինչդեռ նախագծի 413-րդ հոդվածով նույն արարքի համար առաջարկվում է տուգանք առավելագույնը քսանապատիկի չափով: Նույն խնդիրը առկա է նաև նախագծի 458-րդ հոդվածում: Քրեական օրենսգրքի 314.2-րդ հոդվածով սահմանված արարքի համար սահմանված տուգանքի չափը նախագծով կտրուկ նվազեցվում է: Մասնավորապես՝ քրեական օրենսգրքի 314.2-րդ հոդվածով սահմանված հանցագործության համար (*հայտարարագրերը Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողով դիտավորությամբ չներկայացնելը*) նախատեսված տուգանքը ներկայումս նվազագույն աշխատավարձի հազարիինգհարյուրապատիկից երկուհազարապատիկի չափով է, մինչդեռ առաջարկվող նախագծի տարբերակում նույն հանցագործության համար առաջարկվում է տուգանքի տասնապատիկից քսանապատիկի չափը:

Գործող քրեական օրենսգրքով սահմանված տուգանքների այդքան նվազեցումը անհասկանալի է: Ակնհայտորեն այն չի բխում կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակով հունիս 9-ին ընդունված օրենսդրական փաթեթի ողջ տրամաբանությունից և օրենսդրի կողմից փաթեթի ընդունման ժամանակ հետապնդած նպատակներից, որն ակնհայտորեն ուղղված էր կոռուպցիոն

հանցագործությունների համար խիստ պատիժների (բարձր տուգանքների) սահմանմանը: Հետևաբար, պարզ չէ մոտեցման փոփոխությունը, որի արդյունքում որոշակի գործողությունների վերաբերյալ հաղորդում տվող անձի տվյալների ապօրինի հրապարակման համար սահմանված տուգանքի չափը պետք է նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից երեքհարյուրապատիկի չափից իջեցվի և սահմանվի առավելագույնը քսանապատիկի չափով:

Առաջարկություն - Նախագծի 413-րդ և 458-րդ հոդվածներում վերանայել տուգանքների չափերը՝ այն համապատասխանեցնելով ներկայիս քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներում սահմանված տուգանքների չափերին:

Ընդհանուր դիտարկումներ

1) ԳԼՈՒԽ 28. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ՈՒՐԴՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Սույն գլխի 205-214-րդ հոդվածներով սահմանված են ընտրական իրավունքի դեմ ուղղված հանցագործությունները, որոնց պատժի տեսակն ու չափը, ի տարբերություն գործող օրենսգրքի, զգալիորեն մեղմացվել է: Այս փոփոխությունը և նոր՝ ավելի մեղմ, սանկցիաներ սահմանելու նպատակահարմարությունն ու դրանց արդյունավետությունը հիմնավորող որևէ փաստաթուղթ նախագծին կից առկա չէ: Հետևաբար, անհասկանալի է մնում ընտրական իրավունքի պաշտպանության մեխանիզմների սահմանման արդյունավետության վերաբերյալ նախագծի հեղինակի մտադրությունն ու մոտիվացիան:

Պատասխանատվության և պատժի ինստիտուտը իրավունքի տեսության մեջ և պրակտիկայում ընկալվում է որպես իրավաչափ վարքագծի դրսևորման կարևոր նախապայման: Իսկ պատժի խստությունը ինքնանպատակ չէ, այլ միտված է հնարավոր իրավախախտումները կանխարգելելուն: Այսինքն, ընտրական գործընթացի սուբյեկտների իրավաչափ վարքագծի դրսևորումը մեծապես պայմանավորված է նաև պատժի, առավել ևս՝ խիստ պատժի սպառնալիքով: Բացի այդ, կոնկրետ սանկցիաներ սահմանելով՝ պետությունն իր համապատասխան վերաբերմունքն է ցույց տալիս քրեական օրենքով պաշտպանվող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ:

Հարկ է ընդգծել նաև, որ նախագծով առաջարկվող սանկցիաների այս փոփոխությունը հակասում է օրենսդրի՝ նախկինում՝ 2016թ. հոկտեմբերի 20-ի ՀՕ-160-Ն օրենքով արտահայտած կամքին, որով փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել ՀՀ քրեական օրենսգրքում խստացնելով ընտրախախտումների համար նախատեսված պատժատեսակներն ու չափերը: Բացի այդ, ՀՕ-160-Ն օրենքով կատարված փոփոխություններով ՀՀ քրեական

օրենսգիրքը լրացվել էր Նոր՝ 154.7-րդ հոդվածով, որով պատասխանատվություն է սահմանվել ընտրողների ստորագրած ցուցակը, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանը, հանձնաժողովի կնիքը, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամի անհատական կնիքը, ինքնասոսնձվող դրոշմանիշը, ընտրողի վերաբերյալ տվյալներ պարունակող քվեարկության կտրոնը կամ համարակալված կտրոնը, ընտրողների էլեկտրոնային գրանցման տեխնիկական սարքավորումը, կառավարության կողմից ընտրված մասնագիտացված կազմակերպության կողմից տեղադրված տեսախցիկը, ընտրական փաստաթղթերի մեկանգամյա օգտագործման պարկը կամ ընտրական փաստաթղթերի փաթեթը հափշտակելու համար: Այս հոդվածը քննարկվող Նախագծից դուրս է մնացել՝ առանց որևէ հիմնավորման: Ընդ որում, 20.10.2016թ. ՅՕ-160-Ն օրենքի ընդունման անհրաժեշտության հիմնավորման մեջ հստակ նշված է՝ «Քաղաքական համաձայնությամբ պայմանավորված՝ անհրաժեշտություն է առաջացել փոփոխություններ և լրացումներ կատարել ՀՀ ընտրական օրենսգրքում և ՀՀ քրեական օրենսգրքում, ինչպես նաև լրացումներ կատարել Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում:»¹ Ստացվում է, որ Նախկինում ձեռք բերված քաղաքական համաձայնություններն այժմ կորցրել են իրենց արդիականությունը և դրանք ընդամենը իրավիճակային լուծումներ էին Նախատեսում (ինչն ամրագրվեց օրենսգրքերում) կամ օրենսդիրը հետևողական չէ քաղաքական համաձայնությունների արդյունքում ձեռք բերված պայմանավորվածությունների նկատմամբ:

Նախագծի քննարկվող գլխից դուրս է մնացել նաև գործող օրենսգրքի 154.4-րդ հոդվածը, որով պատասխանատվություն է Նախատեսված տեղամասային կենտրոն գեներով մուտք գործելու համար: Այս արարքի ապաքրեականացման հետ կապված ևս որևէ հիմնավորում առկա չէ:

Անդրադառնալով Նախագծի 211-րդ հոդվածին (Ընտրակաշառք ստանալը), հարկ ենք համարում նկատել, որ այս հոդվածի ձևակերպումից դուրս է մնացել խրախուսական դրույթը, որը Նախատեսված է գործող օրենսգրքով (հոդված 154.2, մաս 3): ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 2016 թվականի մայիսի 25-ին ընդունված ՅՕ-57-Ն օրենքով լրացվել է գործող օրենսգրքի 154.2-րդ հոդվածը, որի 3-րդ մասի համաձայն ընտրակաշառք ստացող անձն ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե այդ անձը մինչև իրավապահ մարմիններին կատարված հանցանքի մասին հայտնի դառնալը, բայց ոչ ուշ, քան եռօրյա ժամկետում կաշառք ստանալու մասին կամավոր հայտնել է իրավապահ մարմիններին և աջակցել հանցագործությունը բացահայտելուն: Սա շատ կարևոր հանգամանք է ընտրախախտումների բացահայտմանը աջակցելու և հանրությանը հակաիրավական վարքագծից զերծ պահելու առումով, ուստի անհրաժեշտ է վերականգնել այս դրույթը ևս:

Առաջարկություններ՝

¹ <http://parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=8371&Reading=0>

- Վերանայել և խստացնել նախագծի 205-214-րդ հոդվածներով սահմանված հանցագործությունների պատժի տեսակն ու չափերը.
- Նախագծի 28-րդ գլխում վերականգնել գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 154.7-րդ հոդվածը.
- Նախագծի 28-րդ գլխում վերականգնել գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 154.4-րդ հոդվածը.
- Նախագծի 211-րդ հոդվածը լրացնել խրախուսող դրույթով, ըստ որի ընտրակաշառք ստացած անձն ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե ոչ ուշ, քան եռօրյա ժամկետում կաշառք ստանալու մասին կամավոր հայտնել է իրավապահ մարմիններին և աջակցել հանցագործությունը բացահայտելուն:

2) ԳԼՈՒԽ 43. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՆՏԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նախագծի 43-րդ գլխով սահմանված են հանրային ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունները, որոնք իրենց բնույթով կոռուպցիոն են: Սակայն նախագծով դրանք որակված չեն որպես այդպիսին: Հանրային ծառայության շահերի և կառավարման կարգի դեմ ուղղված մի շարք հանցատեսակներ, հաշվի առնելով դրանցում հանրային ծառայողի ապօրինի վարքագծի կոռուպցիոն բնույթը և մասնավոր ու հանրային շահերի միջև բախման առկայությունը, պետք է օրենսդրորեն սահմանվեն որպես կոռուպցիոն հանցագործություններ: Ներկայումս կոռուպցիոն հանցագործությունների ցանկը հաստատված է ՀՀ գլխավոր դատախազի 19.01.2017թ. N3 հրամանով՝ ներառելով շուրջ 70 հանցատեսակ (նախորդ ցանկը հաստատվել էր 19.11.2008թ. N82 հրամանով:) Սակայն կոռուպցիայի դեմ իրական պայքարի կարևոր քայլերից է օրենսդրական մակարդակով կոռուպցիոն հանցագործությունները ճանաչելը և սահմանելը:

Հարկ է նկատի ունենալ նաև, որ 2018թ-ից գործելու է Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը, որպես կոռուպցիայի կանխարգելիչ մարմին: Դրան զուգահեռ, ոլորտի քաղաքականության զարգացումը միտված է կոռուպցիոն հանցագործություններ քննող իրավապահ մարմինների կարողությունների հզորացմանը և այդ նպատակով անհրաժեշտ օրենսդրական բազա ստեղծելուն: Ներկայացվող առաջարկը բխում է նաև ՀՀ կառավարության 2017-2022թթ. ծրագրից, ըստ որի հակակոռուպցիոն ոլորտում ՀՀ կառավարությունը նախատեսում է մինչև 2019 թվականի ավարտը հստակեցնել օրենսդրական մակարդակում կոռուպցիոն հանցագործությունների և զանցանքների շրջանակները²: Այս համատեքստում ակնհայտ է, որ քննարկվող նախագծով կոռուպցիոն հանցագործություններ սահմանելն անհրաժեշտություն է:

² <http://www.gov.am/files/docs/2207.pdf> , էջ 25

3) ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 311.2

«Իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունը օգտագործելը»

Դեռևս 2008թ. քրեական օրենսգրքում լրացվել և ներկայումս գործում է 311.2-րդ հոդվածը, որը սահմանում է հանցակազմ՝ կապված իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունը օգտագործելու հետ: Իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունը օգտագործելը, որպես քրեական հանցագործություն սահմանելը պայմանավորված էր ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններով: Օրենսգրքում առկա ձևակերպումը հիմնականում համապատասխանում է ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 18-րդ հոդվածով և ԵՄ Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածով սահմանված ազդեցության չարաշահման քրեականացման հետ կապված պահանջներին:

Սակայն ներկայացված նոր քրեական օրենսգրքի նախագծում այդ հոդվածը բացակայում է: Փոխարենը նախագծի մի շարք հոդվածներում, հատկապես գլուխ 23-ում սահմանված հանցատեսակների մեջ, ցրված ձևով սահմանվում է միայն որոշակի արարքների կատարումը՝ ծառայողական լիազորություններով պայմանավորված ազդեցությունն օգտագործելով: Մինչդեռ գործող 311.2-րդ հոդվածով հստակ սահմանվում է, թե ինչ է իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունը օգտագործելը և ինչպես այն կարող է դրսևորվել:

Հետևաբար՝ անհասկանալի է, թե ինչով է պայմանավորված գործող օրենսգրքի 311.2-րդ հոդվածի բացակայությունը ներկայացված նախագծում: Կարելի է ենթադրել, որ հոդվածը հանելով և դրա առանձին բաղադրիչներ տարբեր հոդվածներում ցրելով, հետագայում հնարավոր կլինի ապահովել համապատասխան վիճակագրություն (ինչն այսօր անհնար է՝ նկատի ունենալով, որ մինչ օրս որևէ քրեական գործ չի հարուցվել այդ հոդվածով, հետևաբար որևէ վիճակագրություն չի կարող լինել), ինչը պարբերաբար դառնում է տարբեր միջազգային կազմակերպությունների կողմից մտահոգության առարկա:

Առաջարկություն – նախագծում վերականգնել գործող քրեական օրենսգրքի 311.2-րդ հոդվածը: